ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ MARCO DARMON της 14ης Φεβρουαρίου 1985 *

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Στο πλαίσιο της προσφυγής που άσκησε η Claudia De Angelis κατά της Επιτροπής, καλείσθε να ερμηνεύσετε την ακόλουθη διάταξη του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α), του παραρτήματος VII του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης των υπαλλήλων και συγκεκριμένα την τελευταία του φράση.

Η διάταξη αυτή ορίζει ότι:

« 1) Χορηγείται αποζημίωση αποδημίας...:

α) στον υπάλληλο:

— ο οποίος δεν είναι και δεν υπήρξε ποτέ υπήκοος του κράτους, στο έδαφος του οποίου βρίσκεται ο τόπος όπου υπηρετεί, και

— ο οποίος, δεν είχε μόνιμη διαμονή ή δεν άσκησε, κατά συνήθη τρόπο, επί πέντε έτη λήγοντα έξι μήνες πριν από την ανάληψη των καθηκόντων του, την κύρια επαγγελματική δραστηριότητά του στο ευρωπαϊκό έδαφος του εν λόγω κράτους. Για την εφαρμογή της παρούσης διατάξεως δεν λαμβάνονται υπόψη οι καταστάσεις που προκύπτουν από την παροχή υπηρεσιών σε άλλο κράτος ή διεθνή οργανισμό ».

2. Μέχρι το 1981 η τελευταία αυτή φράση είχε κατά κανόνα ερμηνευτεί πολύ ελεύθερα, προς όφελος ιδίως των συζύγων και τέκνων των κοινοτικών υπαλλήλων που με τη σειρά τους προσλαμβάνονταν σε ένα από τα όργανα της Κοινότητας.

Όσον αφορά ειδικότερα τους συζύγους, οι προϊστάμενοι των ενδιαφερόμενων διοικητικών υπηρεσιών είχαν λάβει υπό σημείωση κατά την 73η συνάντησή τους, της 21ης Μαΐου 1973, την άποψη της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία:

« το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η σύζυγος ακολουθεί το σύζυγό της δεν πρέπει να υπολογίζεται για τη χορήγηση του επιδόματος αποδημίας » [1].

Κατά τη διάρκεια της εκατοστής εικοστής έβδομης συνάντησης, της 21ης Μαρτίου 1980, οι εν λόγω προϊστάμενοι επικύρωναν

« την ερμηνεία αυτή, θεωρώντας ότι οι διατάξεις του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α), δεύτερη περίπτωση, του παραρτήματος VII που αφορούν τους όρους κατοικίας [καλύπτουν] και την περίπτωση προσώπου χωρίς ίδια επαγγελματική δραστηριότητα, η παραμονή του οποίου σε συγκεκριμένη χώρα οφείλεται απλώς στην παροχή υπηρεσιών στη χώρα αυτή από το σύζυγό του για λογαριασμό κράτους ή διεθνούς οργανισμού » [1].

Στην κατηγορία αυτή ενέπιπτε η περίπτωση της Claudia De Angelis την 1η Δεκεμβρίου 1982, όταν προσελήφθη από την Επιτροπή στις Βρυξέλλες, στις οποίες κατοικούσε από το 1970, ακολουθώντας το σύζυγό της, που είχε αναλάβει υπηρεσία στο ίδιο όργανο.

Παρ' όλ' αυτά, το επίδομα αποδημίας δεν χορηγήθηκε στην ενδιαφερομένη. Πράγματι, λαμβάνοντας υπόψη τις επικρίσεις που περιείχε η έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου της 4ης Φεβρουαρίου 1982, τα ενδιαφερόμενα όργανα αντικατέστησαν με μια πρακτική περιορισμού τη φιλελεύθερη πρακτική που ίσχυε προηγουμένως και για την οποία το Ελεγκτικό Συνέδριο αναγνώρισε ότι συνίστατο

* Μετάφραση από τα γαλλικά.

1 — Συνάντηση των προϊσταμένων διοικήσεως, 127η συνεδρίαση της 21ης Μαρτίου 1980, υπ' αριθ. 45/80 συμπέρασμα, πρβλ. έγγραφο RCA/127.

« σε μια επέκταση της κατά το άρθρο 4 του παραρτήματος VII του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης παρεκκλίσεως, η οποία δεν μπορούσε να υλοποιηθεί παρά με διαρρύθμιση του κανονισμού » [2].

3. Επειδή η ένσταση της Claudia De Angelis κατά της εφαρμογής στην περίπτωσή της της νέας αυτής πρακτικής απορρίφθηκε ρητά, η ενδιαφερομένη άσκησε την παρούσα προσφυγή με σκοπό:

« 1) να τεθούν στην κρίση του Δικαστηρίου τα εκκαθαριστικά σημειώματα αποδοχών του μηνός Φεβρουαρίου 1983, καθώς και όλα όσα ακολούθησαν, στο βαθμό που υλοποιούν την απόφαση της καθής να μη χορηγήσει στην προσφεύγουσα το προβλεπόμενο από το άρθρο 4, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως επίδομα αποδημίας·

2) να καταδικαστεί η καθής να καταβάλλει στην προσφεύγουσα το επίδομα αποδημίας από 1ης Δεκεμβρίου 1982·

3) να ακυρωθεί, κατά το προσήκον μέτρο, η ρητή απορριπτική απόφαση επί της ενστάσεως που είχε υποβάλει στις 18 Μαρτίου 1983, δυνάμει του άρθρου 90, παράγραφος 2, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης, απόφαση που της κοινοποιήθηκε στις 8 Αυγούστου 1983·

4) να καταδικαστεί η καθής να καταβάλει στην προσφεύγουσα τόκους επί των καθυστερούμενων ποσών του επιδόματος αποδημίας, υπολογιζομένους από την ημερομηνία που το επίδομα κατέστη απαιτητό μέχρι την ημέρα πραγματικής καταβολής του, και

5) να καταδικαστεί η καθής στο σύνολο των εξόδων της δίκης κατ' εφαρμογή του άρθρου 69, παράγραφος 2, του κανονισμού διαδικασίας καθώς και στα αναγκαία έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι διάδικοι λόγω της δίκης και ιδίως στα έξοδα μετακινήσεως και διαμονής, καθώς και για την αμοιβή δικηγόρου, κατ' εφαρμογή του άρθρου 73, στοιχείο β), του ίδιου κανονισμού. »

Η Επιτροπή ζήτησε την απόρριψη της προσφυγής και την καταδίκη της προσφεύγουσας στα δικαστικά έξοδα.

4. Προς στήριξη της προσφυγής της, η Claudia De Angelis ισχυρίζεται ότι η απόφαση της καθής να μην της χορηγήσει το επίδομα αποδημίας αντίκειται:

— στη ratio legis της συναφούς διάταξης,

— στην αρχή περί ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ υπαλλήλων, και

— στην αρχή περί ίσης αμοιβής μεταξύ εργαζόμενων ανδρών και γυναικών.

Θα εξετάσω διαδοχικά τους τρεις αυτούς λόγους.

5. Κατά την προσφεύγουσα, το επίδομα αποδημίας αποσκοπεί να

« αντισταθμίσει τις δυσχέρειες και τις δυσάρεστες καταστάσεις εις βάρος του υπαλλήλου που απορρέουν από την ιδιότητά του ως αλλοδαπού, όταν δεν προτίθεται να δημιουργήσει μόνιμους δεσμούς με τη χώρα στην οποία τον τοποθέτησαν ο υπεύθυνοι διεθνούς οργανισμού στον οποίο υπηρετεί ».

Αν και αποκλείει ρητά τη χορήγηση του επιδόματος αυτού στον υπάλληλο, ο οποίος, πριν από την ανάληψη των καθηκόντων του, είχε δημιουργήσει μόνιμο δεσμό με τη χώρα στην οποία υπηρετεί, εξίσου ρητά ο νομοθέτης επιφυλάσσει το επίδομα υπέρ του υπαλλήλου, ο οποίος, παρόλον ότι κατοικούσε στο κράτος όπου υπηρετούσε κατά την περίοδο αναφοράς, πάντως δεν δημιούργησε μόνιμο δεσμό μ' αυτό. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι υπάγεται στην τελευταία αυτή κατηγορία και ότι δεν έπραξε τίποτε άλλο από το να ακολου-

2 — Ειδική έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου σχετικά με τα επιδόματα αποδημίας και εκπατρισμού, που θεσπίστηκε στις 4 Φεβρουαρίου 1982 και φέρει ημερομηνία 6 Απριλίου 1982, σ. 30, αριθ. 67.

θήσει το σύζυγό της στο Βέλγιο, επειδή έφερε τη σχετική υποχρέωση εκ του νόμου, λόγω της έννομης καταστάσεώς της ως έγγαμης γυναίκας, και ότι ενδιαφερόταν να διατηρήσει την οικογενειακή συνοχή χωρίς για το λόγο αυτό να επιθυμεί τη δημιουργία μόνιμου δεσμού με τη χώρα ασκήσεως των καθηκόντων του συζύγου της. Από τα παραπάνω συμπεραίνει ότι, κατά το χρόνο αναλήψεως των καθηκόντων της, βρισκόταν σε κατάσταση « που απορρέει από τις υπηρεσίες που παρείχε σε άλλο κράτος ή σε διεθνή οργανισμό ».

Ο λόγος αυτός δεν είναι πειστικός. Όπως ορθά υπενθυμίζει η Επιτροπή, η οποία παραπέμπει στη νομολογία σας:

« Το επίδομα αποδημίας αποσκοπεί στην αντιστάθμιση των ιδιαιτέρων βαρών και μειονεκτημάτων που προκύπτουν από την ανάληψη καθηκόντων στις Κοινότητες για τους υπαλλήλους που *για το λόγο αυτό* [3] υποχρεώνονται να αλλάξουν τόπο διαμονής » [4].

Ως προς την έννοια της διαμονής, το Δικαστήριο έκρινε ότι τόπος διαμονής ενός προσώπου είναι εκείνος στον οποίο το τελευταίο έχει εγκαταστήσει το « διαρκές » ή « σύνηθες » κέντρο των συμφερόντων του [5] με τη βούληση να του προσδώσει μόνιμο χαρακτήρα.

Για τους σκοπούς καθορισμού του τόπου καταγωγής της De Angelis έχω προτείνει επ' ευκαιρία της υποθέσεως 144/84, ως κέντρο των συμφερόντων της να θεωρηθεί η *Ischia*.

Στην παρούσα όμως δίκη έρχομαι να υποστηρίξω ότι το *διαρκές* κέντρο των συμφερόντων της το εγκατέστησε στις *Βρυξέλλες*.

Παρ' όλες τις ομοιότητες από άποψη ορολογίας, δεν υφίσταται καμιά αντίφαση.

Πράγματι, όπως έχετε ήδη κρίνει [6], η έκφραση « τόπος καταγωγής » που χρησιμοποιείται στο άρθρο 7, παράγραφος 3, του παραρτήματος VII του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως και προσδιορίζεται από το κέντρο συμφερόντων του υπαλλήλου, είναι *τεχνική* έννοια, η λειτουργία της οποίας συνίσταται στον καθορισμό του τόπου που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για την κατ' αποκοπήν πληρωμή ορισμένων εξόδων ταξιδίου από τον τόπο υπηρεσίας στον τόπο καταγωγής. Διευκρινίσατε « ότι η έννοια αυτή διαφέρει από εκείνη » του τόπου όπου οι ενδιαφερόμενοι υπάλληλοι « διέμεναν πριν από την ανάληψη των καθηκόντων τους ». Διακρίνατε, λοιπόν, μεταξύ των εννοιών του « κέντρου συμφερόντων » κατά την έννοια του άρθρουVII που προαναφέρθηκε και του « διαρκούς κέντρου συμφερόντων » που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής.

Η Claudia De Angelis, η οποία διέμενε στις Βρυξέλλες, σύμφωνα με τα κριτήρια που καθορίσατε με την πιο πάνω νομολογία σας, δεν ήταν υποχρεωμένη να αλλάξει διαμονή *για το λόγο ότι* ανέλαβε καθήκοντα στην πόλη αυτή, είναι δε δύσκολο να διακρίνει κανείς « τα ιδιαίτερα βάρη και μειονεκτήματα » που οφείλονται στο γεγονός αυτό και τα οποία θα έπρεπε να αντισταθμιστούν.

Επιπλέον — η σχετική μάλιστα παρατήρηση της Επιτροπής κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση είναι βάσιμη — η διάταξη σύμφωνα με την οποία « δεν λαμβάνονται υπόψη καταστάσεις που προκύπτουν από την παροχή υπηρεσιών σε άλλο κράτος ή διεθνή οργανισμό » ερμηνεύεται ως εξαίρεση της διατάξεως που προηγείται και προς εκτέλεση της οποίας, για να χορηγηθεί επίδομα αποδημίας σε υπάλληλο, πρέπει κατά την περίοδο αναφοράς να μην έχει κατοικήσει ή να έχει ασκήσει την κύρια επαγγελματική δραστηριότητά του στο έδαφος του κράτους στο οποίο υπηρετεί ο υπάλληλος.

3 — Η υπογράμμιση είναι δική μου.

4 — Απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 1975 στην υπόθεση 21/74 (Rec. σ. 221), Airola, σκέψη 8, σ. 228· βλέπε επίσης απόφαση της 7ης Ιουνίου 1972 στην υπόθεση 20/71 (Rec. σ. 345) Sabbatini, σκέψη 8, σ. 351.

5 — Απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 1973 στην υπόθεση 13/73 (Rec. 1973, σ. 935), Angenieux κατά Hakenbag, σκέψη 32, και απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 1977 στην υπόθεση 76/76 (Rec. 1977, σ. 315), Di Paulo κατά Office National de l'Emploi [Εθνικό Γραφείο Απασχολήσεως].

6 — Απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978 στην υπόθεση 54/77, Herpels κατά Επιτροπής (Rec. 1978, σ. 585), σκέψεις 31 και 32.

Τον εξαιρετικό χαρακτήρα της δεχθήκατε με την απόφασή σας στην υπόθεση Vutera [7]. Συνεπώς πρέπει κατ' ανάγκη να ερμηνεύεται στενά. Έχοντας προβλεφθεί για τον *υπάλληλο*, το επίδομα δεν είναι δυνατό να επεκταθεί και στο *σύζυγό* του, ο οποίος με τη σειρά του έγινε υπάλληλος των Κοινοτήτων, εκτός αν ορίζεται ρητά.

Θεωρώ, λοιπόν, ότι ο λόγος που προβλήθηκε είναι αβάσιμος.

6. Δεύτερον, η Claudia De Angelis ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή εξακολουθεί να χορηγεί το επίδομα αποδημίας στους υπαλλήλους που είχαν προσληφθεί τη στιγμή κατά την οποία στη σχετική διάταξη αποδιδόταν η προγενέστερη ερμηνεία. Θεωρεί, ότι όταν πρόκειται για πανομοιότυπες καταστάσεις, η διαφορετική εφαρμογή της αυτής διάταξης συνιστά παραβίαση της αρχής περί ίσης μεταχειρίσεως των υπαλλήλων.

Η αρχή των κεκτημένων δικαιωμάτων που προβάλλει η Επιτροπή για να αντικρούσει τον προβληθέντα λόγο δεν νομίζω ότι είναι πειστική.

Γεγονός, πάντως παραμένει ότι « κανείς δεν μπορεί να επικαλείται υπέρ αυτού παρανομία που διαπράχτηκε προς όφελος τρίτου » [8]. Ο δεύτερος αυτός λόγος δεν νομίζω ότι είναι περισσότερο βάσιμος.

7. Απομένει να εξεταστεί ο λόγος που στηρίζεται στην υποτιθέμενη παραβίαση της αρχής περί ίσης αμοιβής μεταξύ εργαζόμενων ανδρών και γυναικών και ειδικότερα των διατάξεων της οδηγίας του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 10ης Φεβρουαρίου 1975. Η Claudia De Angelis θεωρεί ότι η στενή ερμηνεία, την οποία αμφισβητεί, καταλήγει στη θέσπιση διακρίσεως μεταξύ των εργαζόμενων ανδρών, οι οποίοι είναι ελεύθεροι να αναλάβουν αμέσως επαγγελματική δραστηριότητα, και των εργαζόμενων γυναικών, οι οποίες είναι για λόγους κοινωνικούς και μορφωτικούς υποχρεωμένες να ανατρέφουν τα τέκνα τους κατά την προσχολική ηλικία, να αναμένουν δηλαδή πολλά έτη πριν αρχίσουν τη σταδιοδρομία τους.

Καταρχάς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η οδηγία της 10ης Φεβρουαρίου 1975

« περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητος της αμοιβής μεταξύ των εργαζόμενων ανδρών και γυναικών »

δεν μπορεί να ισχύει για μια διάταξη που θεωρείται ότι είναι κοινοτική. Γεγονός όμως παραμένει ότι ο κανονισμός υπηρεσιακής κατάστασης των υπαλλήλων και του λοιπού προσωπικού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν μπορεί να παρεκκλίνει από τη θεμελιώδη αρχή περί ισότητος των αμοιβών για όμοια εργασία, όπως εξαγγέλει το άρθρο 119 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Κανείς δεν διανοείται να αμφισβητήσει τα κοινωνιολογικά και μορφωτικά δεδομένα που επικαλείται η προσφεύγουσα. Δεν μπορούν όμως να επικριθούν ούτε το κείμενο της επίδικης διάταξης, ούτε η νέα εφαρμογή που της επιφυλάσσεται, για το λόγο ότι ούτε η μία ούτε η άλλη συμβάλλουν στο μετριασμό των συνεπειών τους. Ούτε το κείμενο, ούτε η εφαρμογή του έχουν άμεσα ή έμμεσα τον υποτιθέμενο χαρακτήρα που εισάγει διάκριση έναντι των μισθωτών γυναικών.

Ο κανονισμός υπηρεσιακής κατάστασης δεν πρέπει να περιλαμβάνει διατάξεις που δημιουργούν ανισότητες αμοιβών, όπως υπογραμμίσατε με έμφαση στην απόφασή σας στην υπόθεση Razzouk [9]. Αντίθετα, δεν είναι δυνατό να απαιτείται οι εν λόγω διατάξεις να θεραπεύουν κατ' ανάγκη ενδεχόμενες ανισότητες καταστάσεων που προϋπήρχαν.

7 — Απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1981 στην υπόθεση 1322/79, Vutera κατά Επιτροπής (Συλλογή 1981, σ. 127), σκέψη 8.

8 — Απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 1984 στην υπόθεση 188/83, Witte (Συλλογή 1984, σ. 3465), σκέψη 15.

9 — Απόφαση της 20ής Μαρτίου 1984 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 75/82 και 117/82, Razzouk και Beydoun, Συλλογή 1984, σ. 1509.

Οι επικρινόμενες λοιπόν διατάξεις δεν δημιούργησαν ούτε επέτειναν κατάσταση ανισότητας αμοιβών μεταξύ εργαζόμενων ανδρών και γυναικών κατά τη στιγμή που άρχισαν να τείνουν να εφαρμόζονται.

Όπως και οι δύο προηγούμενοι, και ο τρίτος αυτός λόγος νομίζω ότι είναι λοιπόν αβάσιμος.

8. Ως εκ τούτου θεωρώ περιττό να εξετάσω το αίτημα για καταβολή τόκων ως αποζημιώσεως.

Επομένως, προτείνω την απόρριψη της προσφυγής και ο κάθε διάδικος να φέρει τα δικά του δικαστικά έξοδα.